

ZO 15.01.23 - CONCERTZAAL

**ANTWERP SYMPHONY
ORCHESTRA &
DE ROOVERS**
The Tempest

ZO 15.01.23 - CONCERTZAAL

**ANTWERP SYMPHONY
ORCHESTRA &
DE ROOVERS**
The Tempest

JEAN SIBELIUS (1865-1957)

The Tempest, Opus 109

Antwerp Symphony Orchestra – orkest

Martijn Dendievel – dirigent

Virpi Räsänen – mezzosopraan

Robby Cleiren – spel

Sara de Bosschere – spel

Gitan Eeckhout - spel

Luc Nuyens – spel

Alia Rifai – spel

Sofie Sente – spel

Michael Vergauwen – spel

Stef Stessel – scenografie

Lieve Pynoo – kostuums

duur: ca. 85 minuten (geen pauze)

samenstelling programmaboek: Catho Menten (supervisie Riet Jaeken)

THE TEMPEST

Jean Sibelius is misschien wel een van de meest omstreden componisten van de twintigste eeuw. Terwijl hij in Finland beschouwd werd als een held en als de ultieme belichaming van Fins nationalisme, veroorzaakte hij daarbuiten heel wat discussie tussen voor- en tegenstanders. Enerzijds prezen liefhebbers hem als de nieuwe Beethoven, anderzijds werd hij bekritiseerd omdat hij te weinig vernieuwend zou zijn. Ook zijn toneelmuziek voor Shakespeares

The Tempest bracht uiteenlopende reacties teweeg. Het is een van Sibelius' meest evocatieve en raadselachtige werken. In tegenstelling tot zijn ongecompliceerde en eenduidige composities, waaronder zijn welbekende zevende symfonie, wordt *The Tempest* gekenmerkt door een enorme diversiteit in stijl en expressie. Vandaag de dag is de uitvoering van dit werk in concertzalen eerder een zeldzaamheid. Om die reden besloten Antwerp Symphony Orchestra en de Roovers dan ook om Sibelius' prachtige toneelmuziek opnieuw tot leven te brengen.

VERHAAL

Shakespeares *The Tempest* vertelt het verhaal van Prospero, de rechtmatige hertog van Milaan. Twaalf jaar voordat het toneelstuk begint, wordt hij samen met zijn dochter Miranda door zijn broer Antonio verbannen uit de Italiaanse stad en op een schamele boot weggestuurd. Antonio had zelf zijn zinnen gezet op de titel van hertog en hoopte daarom dat ze zouden sterven op zee. Toch verliep zijn plan niet zoals gewild: Prospero en Miranda spoelden aan op een klein eiland en wisten de tocht te overleven. In alle eenzaamheid verdiepte Prospero zichzelf verder in de toverkunst en hij gebruikte zijn krachten dan ook om Miranda te beschermen en om andere karakters, zoals de magische geest Ariel en het monster Caliban in toom te houden. Op een dag vaart Antonio met zijn schip door toeval

langs het eiland. Prospero heeft dit al snel door en hij besluit wraak te nemen: hij roept met zijn toverkracht de elementen van de natuur op en veroorzaakt een storm, waardoor het schip zinkt en hij het hertogdom opnieuw kan veroveren.

CREATIEVE STILTE

De laatste dertig jaar van Sibelius' leven hebben een groot vraagteken geplaatst bij zijn carrière als componist en bij ons begrip van zijn muziek. Nadat hij in 1926 op 61-jarige leeftijd zijn symfonisch gedicht *Tapiola* voltooide, volgde er een periode van creatieve stilte, die duurde tot aan zijn dood in 1957. Ondanks het succes van de werken die hij in de jaren twintig schreef, was de componist in die tijd zo kritisch voor zichzelf dat het voor hem steeds moeilijker werd om te werken aan nieuwe composities. Ook begon hij na de dood van zijn vader en zijn broer steeds meer na te denken over zijn eigen sterfelijkheid, over zelfisolatie en over de natuur. Het voorstel van de Deense uitgever Wilhelm Hansen aan Sibelius om muziek te schrijven voor *The Tempest*, kwam dan ook op het ideale moment. Shakespeares verhaal sluit immers perfect aan bij de moeilijke psychologische toestand waarin de componist zich op dat ogenblik, in 1925, bevond.

SPIEGELBEELD

Vooraf het hoofdpersonage Prospero bleek een grote impact te hebben op Sibelius. Hansen was niet de eerste die de componist aanspoorde om muziek voor *The Tempest* te componeren. In 1901 had ook zijn goede vriend Axel Carpelan hem een brief geschreven waarin hij het toneelstuk als een mogelijk toekomstig project beschreef: "*The Tempest zou perfect bij je passen. Prospero (de tovenaars), Miranda, de geesten van aarde en wind...*". Omdat Sibelius het op dit moment nogal druk had, liet hij Carpelans suggestie voorlopig links liggen. Wel zweefde het idee op die manier twintig jaar lang rond in zijn hoofd alvorens hij er op verzoek van Hansen aan begon. De componist kon zichzelf enorm vinden in Prospero, die voor hem symbool stond voor de moderne, creatieve man. Ook de ideeën van eenzaamheid en afwezigheid van de wereld - in het toneelstuk weergegeven door Prospero's ballingschap - komen overeen met

Sibelius' eigen creatieve afwezigheid van de wereld en zijn gevoel van eenzaamheid. Het was als het ware alsof hij naar zijn eigen spiegelbeeld keek, wat hem dan ook extra motiveerde om het werk te schrijven.

MUZIKALE SCHILDERINGEN

De compositie van *The Tempest* was voor Sibelius de ideale creatieve uitlaatklep. Allerlei ideeën en processen, die hij al sinds de *Vierde Symfonie* uit 1911 nadrukkelijk probeerde te ontwikkelen, kwamen in dit werk samen. Vooral de vele klanknabootsingen en de muzikale weergave van personages en contexten, maken van *The Tempest* een indrukwekkend meesterwerk. Sibelius wist met zijn compositie perfect de inhoud van de tekst te ondersteunen en een passende sfeer te creëren. Dit blijkt al meteen in de ouverture. Door het gebruik van onrustige ritmes, stijgende en dalende melodielijnen en sterke wisselingen in dynamiek weet hij het noodlottige karakter van de storm prachtig te schetsen. Daarnaast zorgen ook de pauken en de koperblazers ervoor dat het onheil extra in de verf gezet wordt. Ook verder in *The Tempest* maakt Sibelius gebruik van allerlei muzikale trucjes om het verhaal kracht bij te zetten. Zo koppelt hij elk personage aan een bepaald instrument of aan een zekere stijl. Prospero, bijvoorbeeld, wordt voorgesteld aan de hand van de instrumentencombinatie harp en percussie. Op die manier geeft Sibelius zijn complexe karakter weer. Bij het monster Caliban hanteert hij dan weer eenvoudige, herhaalde ritmes en chromatiek, aangezien deze elementen vaak geassocieerd worden met primitiviteit en wilde, irrationele personages.

PREMIÈRE EN NAVOLGING

The Tempest werd voor het eerst opgevoerd in 1926 in het Koninklijk Theater van Kopenhagen. Sibelius zelf was tijdens deze première niet aanwezig. Hij zag het werk pas voor het eerst in de herfst van 1927, in een nieuwe, tweede versie. Hierin breidde de componist het werk lichtjes uit door een extra deel toe te voegen. Ondanks een aantal negatieve reacties, kreeg *The Tempest* ook al snel internationale aandacht en lof. De ontmoeting tussen twee grootheden - Shakespeare enerzijds, Sibelius anderzijds - werd over het algemeen

door velen gesmaakt. Sibelius besloot dan ook om zijn toneelmuziek om te zetten in twee suites, die vandaag de dag vaker worden uitgevoerd dan het origineel. Ook de ouverture, vooral geprezen omwille van haar klanknabootsing, werd later onafhankelijk gepubliceerd. Opvallend is dat de toneelmuziek van *The Tempest* ondanks haar relatief grote succes een tijd lang uit de kijker verdween. Gelukkig bracht de eerste volledige opname, pas in 1992 uitgebracht door het Lahti Symphony Orchestra, daar verandering in. De enorme rijkdom aan verbeelding en vindingrijkheid in *The Tempest* wil je als muzikliefhebber immers niet missen.

OVER DE UITVOERDERS

Antwerp Symphony Orchestra

Het Antwerp Symphony Orchestra, gebaseerd in de Koning Elisabethzaal in Antwerpen, is één van de belangrijkste symfonieorkesten van Vlaanderen en België. Onder leiding van chef-dirigent Elim Chan spelen ze composities uit diverse tijdperiodes, gaande van barokmuziek tot romantisch en hedendaags repertoire. Daarnaast staan ook Philippe Herreweghe en Jaap van Zweden regelmatig aan het roer bij het orkest. Zowel in binnen- als in buitenland is het Antwerp Symphony Orchestra een graag geziene gast. Zo brengen ze vaak eigen concertreeksen in verschillende Vlaamse cultuurhuizen en worden ze frequent uitgenodigd door de belangrijkste internationale muziekzalen. Gerenommeerde klassieke labels vragen het orkest regelmatig om muziek op te nemen en ook richtte het een eigen label op, waarin het grote orkestrepertoire, Belgische muziek en hedendaagse klassiek centraal staan.

Martijn Dendievel

Het Antwerp Symphony Orchestra zal tijdens dit concert geleid worden door de Vlaamse dirigent en instrumentalist Martijn Dendievel. Dendievels carrière ging in 2018 van start als assistent-dirigent bij Symfonieorkest Vlaanderen. In deze functie assisteert hij de chef-dirigent, neemt hij repetities voor zijn rekening en leidt hij een aantal muzikale projecten. Intussen was hij ook al te gast als dirigent bij het Tonkünstler-Orchester Wien,

het London Symphony Orchestra en het Rotterdam Philharmonic. Naast de uitvoering van grote canonische werken, is Dendievel ook erg gemotiveerd om minder bekende werken tot bij het publiek te brengen. Afgelopen jaren wist hij grote furore te maken als dirigent, wat hem in 2021 de “German Conductors’ Award” en de allereerste “Conductors’ Academy” van het Tonhalle-Orchester Zürich opleverde. Daarnaast wist hij ook een prijs in de wacht te slepen tijdens de eerste editie van de International Conducting Competition in Rotterdam.

Virpi Räsänen

De Fins-Nederlandse mezzosopraan Virpi Räsänen maakte haar debuut bij de Salzburger Festspiele in 2009. Daar vertolkte ze met glans haar hoofdrol in Luigi Nono’s opera *Al gran sole carico d’amore*, uitgevoerd door de Wiener Philharmoniker onder leiding van Ingo Metzmacher. Onder-tussen zong ze al in vele internationale operahuizen en concertzalen, waaronder de Berliner Staatsoper, het Koninklijk Concertgebouw Am-

sterdam en de Scala in Milaan. Daarnaast trad ze op tijdens verschillende festivals zoals Helsinki Festival en Händel Festival Halle. Als concertzangeres soleerde Räisänen onder meer bij het Nederlands Philharmonisch Orkest, Radio Philharmonic Finland, Helsinki Philharmonic en Tonhalle Orchester Zürich. Haar debuut-cd *Legacy of Mahler* uit 2012 werd met groot enthousiasme verwelkomd door de internationale pers en haar opname van Luciano Berio's *Calmo* uit 2014 werd zelfs genomineerd voor een Gramophone Award in 2015. Vanaf 2012 tot 2018 was Räisänen ook actief als artistiek leider van het Oulunsalo Soi Kamermuziek Festival in Finland.

de Roovers

Het Antwerps theatercollectief de Roovers ontstond in 1994 toen Robby Cleiren, Sara De Bosschere, Luc Nuyens en Sofie Sente afstudeerden aan het Conservatorium van Antwerpen. Al sinds het begin worden zij naast het podium gesteund door scenograaf en fotograaf Stef Stessel, die eveneens bijdroeg aan hun typische stijl. Er wordt bij de Roovers nooit gewerkt met een regisseur. Elk project is een dynamische zoektocht naar het verhaal dat op dat moment verteld moet worden. Zowel het klassieke repertoire van dichters zoals Aischylos en Shakespeare, als toneelstukken van meer hedendaagse schrijvers worden door het gezelschap naar de hand gezet. Voor deze productie zal ook Michael Vergauwen de Roovers vervoegen. Naast de vele theaterproducties, waren de vijf acteurs ook al vaak individueel te zien op tv. Wie films en series zoals *The Broken Circle Breakdown*, *Rundskop* en *Wat Als?* heeft bekeken, zal vanavond ongetwijfeld heel wat gezichten herkennen.

KLASSIEKE MUZIEK IN CCHA

vr 20 jan 2023

NOORS REQUIEM Vocal Art, Tore Johansen & Espen Berg

za 28 jan 2023

LE CONCERT OLYMPIQUE O.L.V. JAN CAEYERS & KIT ARMSTRONG, PIANO Jonge componisten

zo 12 feb 2023

VLAAMS RADIOKOOR & IL GARDELLINO Requiem van Mozart

zo 26 feb 2023

K L A N G COLLECTIVE D O W L N D R A K E

za 18 mrt 2023

SOLISTEN VAN LE CONCERT OLYMPIQUE Beethoven intiem

vr 24 mrt 2023

IL GARDELLINO, OLGA PASHCHENKO, PIANOFORTE & JAN DE WINNE, FLUIT
Mozart Pianoconcerti

zo 26 mrt 2023

JULIEN LIBEER SOLO Schubert, impromptus & sonates

zo 26 mrt 2023

SAMUEL HASSELHORN, BARITON & JULIEN LIBEER, PIANO Schubert, Die Winterreise

zo 26 mrt 2023

JULIEN LIBEER KWINTET Schubert, Die Forelle

di 28 mrt 2023

ANTHONY ROMANIUK Perpetuum

vr 14 apr 2023

B'ROCK ORCHESTRA O.L.V. MAXIM EMEYANYCHEV & VILDE FRANG, VIOOL

zo 16 apr 2023

OPERA BALLET VLAANDEREN Tristan und Isolde van Richard Wagner

do 20 apr 2023

BRUSSELS PHILHARMONIC & SYLVIA HUANG, VIOOL Mozart, vioolconcerto

zo 23 apr 2023

GHALIA BENALI, ROMINA LISCHKA & VINCENT NOIRET Call to prayer

zo 21 mei 2023

MARCO BEASLEY & STEFANO ROCCO Due radici / Two roots
